

K 48101908 : สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : จิตรกรรม / ไตรภูมิ

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ที่มาของสมุดไตรภูมิ อาจารย์ผู้ควบคุม
วิทยานิพนธ์ : ศ.ดร.ผาสุข อินทราวุธ. , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา อาจารย์ ก่อแก้ว วีระ
ประจักษ์ 580 หน้า.

เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโลกที่ปรากฏในพุทธศาสนาที่ใช้ภาษาบาลีเป็นหลัก เริ่มที่จะมีการรวบรวม
ขึ้นในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ในลังกา หากได้มีการคัดลอกเป็นคัมภีร์พิเศษในพม่าโบราณ เรื่องราวที่ปรากฏ
ทั้งหมดพบว่ามีหลายที่มีปรากฏในพุทธศาสนาที่ภาษาสันสกฤตด้วยเช่นเดียวกัน

เรื่องราวของโลกศาสตร์นอกจากที่มีการจัดบันทึกในรูปแบบเอกสารแล้ว ยังพบว่ามีภาพถ่ายทอด
เรื่องราวโลกศาสตร์เป็นงานจิตรกรรมลงในสมุดไทย จากหลักฐานในสมัยกรุงธนบุรีเรียกสมุดที่มีการวาดภาพ
โลกศาสตร์ว่าสมุดไตรภูมิ

สมุดไตรภูมิที่ใช้ในการศึกษาเก็บอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ท้าวสุกรี จำนวน 10 ฉบับ และเป็น
สมบัติเอกชน 3 ฉบับ จากจำนวนสมุดไตรภูมิทั้งหมดพบว่ามีฉบับเก่าสุดอยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22
วัตถุประสงค์ของสมุดไตรภูมิเหล่านี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นแผนที่ในอุดมคติที่พยายามที่เชื่อมโยงอยุธยา
และรัตนโกสินทร์เป็นส่วนหนึ่งของชมพูทวีป

เนื้อหาที่นำมาวาดในสมุดไตรภูมิพบนำมาจากคัมภีร์ที่หลากหลายมาก ในบางครั้งก็ไม่สามารถ
ที่จะระบุมาจากคัมภีร์ใดแน่นอนได้ ทั้งนี้เพราะเรื่องราวดังกล่าวมีปรากฏอยู่หลายคัมภีร์ อีกทั้งบางเรื่องราวผู้วิจัย
ไม่สามารถที่จะระบุแหล่งที่มาว่าจากคัมภีร์ใด ซึ่งเรื่องดังกล่าวอาจจะเป็นไปได้ว่าเป็นการตีความขึ้นมาเองใน
ดินแดนเอเชียอาคเนย์ นอกจากนี้ยังพบว่าสมุดไตรภูมิไม่มีความสัมพันธ์กับคัมภีร์เทวมิกถาบทพระราชนิพนธ์
ของพระมหาธรรมราชาพญาลิไทแต่ประการใด

รูปแบบประติมาวิทยาที่ปรากฏในสมุดไตรภูมิพบว่าหลายอย่างมีความสัมพันธ์กับพุกาม แต่บาง
เรื่องก็เป็นอิทธิพลประติมาวิทยาของศาสนาพราหมณ์ซึ่งอาจจะเป็นคติที่สัมพันธ์กับดินแดนในเขตทะเลสาบ
เขมร นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะประติมาวิทยาบางอย่างน่าจะเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในพุทธศาสนาไม่จำเป็น
ว่าจะต้องประติมาวิทยาของพุทธศาสนาที่ใช้ภาษาบาลีเป็นหลัก

อนึ่งลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับโลกศาสตร์ที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรม และ
ประติมากรรม เนื่องจากข้อจำกัดของลักษณะเนื้อจึงมีการแสดงออกที่แตกต่างกัน อีกทั้งยังพบว่าความหมายที่
ต้องการสื่อก็แตกต่างกันด้วย

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1. 2. 3.

48101908 : MAJOR : HISTORICAL ARCHAEOLOGY

KEY WORD : MURAL PAINTING / TRAIBHUMI MANUSCRIPT

RUNGROJ PIROMANKUL : The Analytical Study of the Origin of the Traibhumi Painting Manuscript
THESIS ADVISORS : PROF. PHASOOK INDRAWOOTH, Ph.D. , ASST. PROF. Chirapat Prapandvidya , Kongkaew virapracak Ph.D 560 pp..

The texts dealing with the world as appeared in Theravada Buddhism which is mainly transmitted through Pali language began to be compiled in Sri Lanka in the later part of 16th century. Similar texts appeared in ancient Myanmar as well. The accounts of the world also exist in Buddhist Sanskrit texts. Accounts on Buddhist cosmology appear not only in written form but also in the form of paintings in manuscript books. As evidenced by the documents in Dhonburi period the manuscript book with paintings on Buddhist cosmology is called the Samud-bhab Traibhumi, the Illustrated Traibhumi book. The Samud-bhab Traibhumi(ST) used for this study consist of thirteen books of which ten books are in the custody of the National library, Bangkok, and three books in private collections. Of all the thirteen books, the oldest one seems to belong to early part of 17th century. The ST books seem to be the imaginary maps that somehow depict Ayudhya and Bangkok as part of Jambudvipa, the ancient imaginary Indian sub-continent. The stories that appear in the ST books are drawn from various sources which cannot be definitely identified. Some stories are probably local creations. The ST books used for this study do not have Traibhumikatha composed by King Lithai of Sukhothai as their source. Some of the iconographical patterns that appear in the ST books seems to have connection with those of Pagan of ancient Myanmar and others with those of area around the Tonle Sap of Cambodia. Some of the iconographical pattern seem be independent of the Pali tradition. For want of space the composition of paintings in the ST books sometimes differ from composition in the wall paintings and from the actual forms of the architecture. The implications of the paintings in the ST books differ from those of the wall paintings and actual architecture as well.

Department of Archaeology

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2009

Student's signature

Rungroj Piromankul

Thesis Advisors' signature 1.

Phasook Indrawooth

2. *Chirapat*

3.

K. Weeraprajak